

LITERATURA EN CATALÀ AL PAÍS VALENCIÀ: RETRAT AMB OMBRES AL FONTS

1. CONTEXTUALITZACIÓ: DE LES NECESSITATS A LES PARADOXES

«Una gran literatura, almenys al País Valencià, no ha estat mai, del segle XVIII ençà, garant directe de l'ús social de la llengua, si bé aquella li aporta prestigi, dignitat, riquesa i qualitat i n'és el sustent més ferm i més insubornablement necessari per mantindre dempeus els seus signes d'identitat col·lectiva. Però tindre una literatura amb un gran passat no garanteix, repetesc, un ús ben estès, a hores d'ara, de la llengua. Molts d'altres factors —polítics, socials, legals, informatius, mediàtics...— són força decisius en aquesta part d'Europa mig estrefeta pel confusionisme, la desmemòria i un grau molt avançat i gradual d'espanyolització». Aquestes paraules de l'escriptor i home d'acció Francesc Pérez Moragon en l'acte de presentació d'un llibre a València capital poden resultar força òbvies, si més no per a un escriptor, un professor o un addicte a la lletra. No ho són pas si les contextualitzem, però, dins del País Valencià dels darrers anys. De cap manera voldria patir una mena de síndrome d'Estocolm, ço és, acabant per estar d'acord amb aquells qui ens neguen el pa i la sal. Crec —una creença compartida per moltes persones— que la paraula compromís —amb l'obra ben feta, amb la llengua comuna i amb la nostra societat i cultura nacionals— ens esdevé necessària i ineludible, a hores d'ara, encara d'una manera més colpidora. El moment que ens ocupa no és, ni de bon tros, el d'una societat tolerant, liberal i progressista, com ens volen fer creure els (nostres?) polítics —«cen-

tristas, centrados y liberales»— que ara governen l'Estat i el País Valencià. Així, actualment —encara, *ai las!*— la situació no és, ni de bon tros, per llançar-hi campanes al vol, a causa del fet que s'han produït tot un seguit de processos graduals i de paradoxes ideologicopolítiques i socioliteràries que afecten —i de ple— la línia de flotació mateixa de la llibertat de pensament i —diguem-ho clarament— intel·lectual, així com la dignificació i la difusió de la literatura en català entre els valencians. Al País Valencià no hi ha cap relació diguem-ne *políticament incorrecta* —dit amb ironia— amb els editors, ans al contrari. La qüestió és que, a hores d'ara, la relació o el contacte entre l'AELC —o els escriptors en català en general— amb la Generalitat Valenciana actual és semblant a un pur miratge: existeix sols un petit i feble fil d'Ariadna, de fet. Sí que existeixen bons i remarcables contactes, en canvi, amb el món acadèmic i universitari: l'AELC, per exemple, està col·laborant amb les Universitats i amb l'Associació de Bibliotecaris o amb els gremis d'editors i de llibreters —però no amb el govern autònom, quan aquest sí que subvenciona amb molts milions les activitats de Lo Rat Penat i l'ACV de Casp, per exemple— per tal de difondre i promoure la figura de l'escriptor i la seua obra entre els instituts, escoles, universitats, ateneus, centres municipals de cultura, etc. Així com també costa difondre la figura dels nostres escriptors per part d'uns poderosos mitjans de comunicació locals i autonòmics. I no hi ha pas cap mena d'ombra ni de signe —ferms i decisoris, vull dir— que deixen entreveure cap reguitzell de respecte —i de difusió o de prestigi— entre aquells qui escrivim en català i la, per exemple, Conselleria de Cultura i Educació i Ciència i, a la vegada, amb el seu entorn ideologicopolític, és a dir, amb tot el violent, interessat i confusionari entramat mediàtic format pel diari *Las Provincias*, la família Doménech, l'ens radiotelevisiu Canal-9 i València TeVe i en contra frontalment amb la major part del món universitari, editorial i cultural, amb tota la resta de mitjans de comunicació de premsa i del mateix, fins i tot, Consell Valencià de Cultura. Em nego a pensar —m'ho imposa el rigor i una modesta però esmolada consciència— en el fet que haurem d'acabar, els valencians, per acceptar, com algú ha dit, l'existència de tres literatures al nostre País: ço és, l'escripta en català, l'escripta en secessionista i l'escripta en

castellà. Evidentment, el que es pretén —i és tan obvi com esfereïdor que em fa vergonya dir-ho— és que en l'enfrontament entre les dues primeres acaben per afeblir-se i perdre força enfront als corrents declaradament assimilacionistes de la *gran literatura del gran estat*. A més, és un gran entrebanc l'escassetat de plataformes culturals a casa nostra: manca de programes culturals de qualitat a les ràdios i a la televisió, la minsa i reduïda distribució de la major part de les revistes culturals i/o literàries... És a dir, problemes semblants pertot arreu, amb el greuge de veure, posem per cas, que al País Valencià hi ha censats uns quaranta mil llocs d'oci —amb una mitjana d'un per cada cent habitants— i sols hi hagen unes seixanta llibreries que ofereixen llibres en català d'una manera rigorosa i, a més a més, encara no tenim la tan necessària Biblioteca Valenciana. I tot açò arrodonit pel fet que els valencians figurem, segons les estadístiques, al furgó de cua dels nivells de lectura entre els ciutadans d'Europa. Vegem-ne, per exemple, alguns botons més de mostra, ben latents i contundents: el mateix Consell Valencià de Cultura (CVC) —l'organisme que té encomanat l'assessorament, no vinculant, de les institucions autonòmiques en matèria de cultura—, en la presentació el 25 de juny de la memòria d'activitats del 96 va criticar el fet d'haver estat deixat de costat el projecte de l'esmentada Biblioteca Valenciana, de la mateixa manera com la manca de difusió social i institucional de la celebració de l'Any Ausiàs March i de la manca també —greu, encara, ai las!— d'un *Llibre Blanc* de la Cultura Valenciana, així com demanava i exigia al govern autonòmic la creació d'un òrgan oficial que s'encarregue, seguint els criteris dels romanistes i la metodologia científica, fixar una normativa (sic) «imprescindible per a qualsevol llengua en el món contemporani». No deu saber, aquest CVC que, des de la signatura del Reial Decret 3118 de l'any 1976 (BOE, nº 18, 21 gener 97), l'autoritat *oficial* ja la té l'IEC en tots els territoris de parla catalana? I així seguim. I tot adobat amb tot un seguit de manifestacions i contramanifestacions multitudinàries, amb les quals la llengua ha esdevingut una «polèmica social» al carrer —se l'ha convertit en un «problema» i no en una via necessària de comunicació, vaja— i ha estat una arma de pressió, encara més, per les exigències del partit anticatalanista Unió Valenciana, el qual ha demanat insis-

tentment que es pressione davant les moltes editorials perquè no s'hi diga als llibres de text del proper curs que català i valencià són la mateixa llengua i, per tant, als llibres que estudiaran els alumnes valencians desapareguen les referències a la unitat de la llengua catalana, per la qual cosa a la literatura produïda al País Valencià en aquest idioma se la segregará del seu marc comú. Esperem que no es consume —ai las— aquest atac directe a la nostra literatura, més quan s'ha llevat (octubre de 1997) a les Universitats l'autoritat en la revisió dels llibres de text. Ara, així, tothom podrà dir la seua, amb totes les aberracions que es vulguen. Un segon exemple és l'eliminació —sense palliatius— d'una institució de molt de prestigi, progressista i oberta al debat i als llibres de tot el món com és la Institució Valenciana d'Estudis i Investigació (IVEI), sentenciada a mort durant el juliol de 1997, amb el vot majoritari en contra de la seua dissolució dels consellers de número i de l'ampli i heterogeni comitè assessor: era una entitat crítica i oberta al pensament europeu que el govern autònom no ha pogut mai *controlar*, i, per tant, ha dictat la seua supressió a l'acordar dissoldre el consorci amb la Diputació de València que la sostenia, la qual tindrà efecte real només siga constituït l'Organisme Públic Valencià d'Investigació (OPVI) previst al Projecte de l'anomenada Llei de la Ciència. Açò repercuteix —i molt— dins del món cultural i literari pel fet que serà la Diputació Provincial —governada pel PP— l'entitat que assumirà la faceta de publicacions i l'OPVI la major part dels onze instituts d'investigació de la IVEI, i això vol dir que han estat relegats de les respectives col·leccions literàries escriptors i intel·lectuals tan importants com Marc Granell, Gustau Muñoz o Eduard Verger, que serà apartat de l'excellent Biblioteca d'Autors Valencians, creada i dirigida per Joan Fuster fins al 1992. Davant d'aquesta greu *intervenció* ideologicopolítica i cultural —que hom ha vist, amb tota la raó, com la mort de la cultura i dels pensaments crítics— molts han estat els intel·lectuals, professors i escriptors que han denunciat el penós retrocés cultural del govern autonòmic, a la qual cosa s'uneix el contenciós per la llengua que la Generalitat manté —a pesar de la sentència del Tribunal Constitucional (abril 97) a favor de la unitat de la llengua del mes d'abril i a les votacions (maig 97) al Congrés dels Diputats en la mateixa línia, com si no ho sabérem a

nivell científic fa tants anys i anys— amb les Universitats i de no participar institucionalment i no ajudar econòmicament —i vegeu vostès com la qüestió ja es va ampliant flagrantment— en la realització del II Congrés de l'Escola Valenciana el passat mes d'abril i d'haver realitzat un procés de *depuració o macarthisme* —i perdonen altra vegada la violència verbal— a molts Centres de Professorat (CEPs) —i a moltes altres institucions, cal dir— a persones considerades catalanistes o progressistes. A més, encara! estem —i estarem— redactant *Manifestos* en favor de la unitat de la llengua, com, entre d'altres, l'encapçalat per l'exrector en Ramon Lapiedra i més de 300 intel·lectuals el juny de 1997.

2. EL FET D'ESCRIURE: RETRAT D'OFICI AMB O(MBRES) AL FONTS

Tal vegada parlar avui de *normalitat literària* dins del món occidental és, ben certament, ben arriscat. Cap literatura, ni fins i tot les més fortes i majoritàries, gaudeix d'una veritable *normalitat* literària, car encara són sempre pocs els lectors que es volen per a un mateix. Ara bé, en una anàlisi genèrica cal dir que alguns dels llibres dels darrers anys en català s'han venut —ai les lleis del mercat— molt bé i se n'han traduït, percentualment, més que en d'altres períodes de la nostra història democràtica, si bé d'altres llibres força bons han passat prou desapercibuts i d'altres s'han venut força exclusivament dins la comunitat lectora, diríem *captiva*, com és la de l'ensenyament. Les anomenades lleis del mercat marquen, molt sovint, la pauta. I avui hi ha pocs editors que s'hi arrisquen a perdre una pesseta, si no és un escriptor ja prou reconegut o es tracta de l'edició d'un premi, l'únic camí que els queda —sobretot en el camp de la poesia— a la major part dels escriptors per poder publicar a les grans editorials. Que hi ha més editorials i més premis que fa deu anys? És cert. Que hi ha més iniciatives i propostes cíviqes i culturals? És cert. Que hi ha més escriptors i escriptores, i bons? És cert. Que hi ha més dèficits i mancances sociopolítiques? També és ben cert, sobretot en una societat socialment escindida com la nostra. L'esperança, però, rau en la pregunta, ben senzilla però força necessària: hem arribat al sostre

quant a lectors, escriptors, editors, entramat civil i/o associatiu, biblioteques, llibreters...? Es pot sospitar que sí, que la regressió serà irreversible si no es treballa amb rigorositat, intel·ligència i perseverança, ja que a aquesta societat encara li queda un —ben llarg?— procés d'equiparació —o caldrà seguir parlant, després de tants anys d'Estatut, de recuperació?— literària amb d'altres llengües d'Europa, sobretot —i encara més— al País Valencià. Malgrat tot això —i cal dir-ho també ben alt: malgrat tot això— el nostre país, però, segueix oferint obres i autors que no saben ni de falses fronteres lingüístiques, ni culturals ni editorials i publiquen a Barcelona, a Palma, guanyen premis a Perpinyà, Lleida, Girona, Tarragona, València, Alacant, Madrid, etc. I, a més, són —tot s'ha de dir— d'una altíssima qualitat i dignitat. Malgrat tants entrebancs tenim molts i bons escriptors i escriptores, encara que molt pocs d'ells puguen viure exclusivament de la literatura, preu aquest que toca(?) pagar —de grat unes voltes, amb quimeres unes altres— com a pertanyents a una llengua minoritària i amb una situació discontinua i contínuament interferida. Bons i, a més, que fan ara —i bé— gairebé de tot: novel·les històriques, novel·la negra, literatura infantil i juvenil, poesia, teatre, assaig, traduccions... I fan el seu ofici —dedicat a *hores*, la majoria— amb una gran qualitat, empena i perseverança. Un ofici que els ha dut a publicar títols ben emblemàtics i suggerents en els darrers dos anys com els que tot seguit anomenem. Una producció literària que, com he dit abans, es troba obertament marcada de prop pels esdeveniments sociopolítics més recents. Sols esmentarem tres gèneres —l'assaig, la novel·la i la poesia— com a nucli d'aquest «retrat» i en bandejarem la resta no per cap motiu aliè ni quimèric, sinó motivat sols, dit molt honestament, pel poc espai de què disposem. Així, en l'àmbit de l'assaig (un gènere que semblava orfe i abandonat —excepte digníssimes excepcions— des de la desaparició física —que mai literària— el 1992 de Joan Fuster) s'ha enregistrat, un —lleu si es vol— constant i puixant nivell tant qualitatiu com quantitatiu, si bé la major part d'aquesta producció va dirigida o bé cap a l'anàlisi nacional —com ve sent habitual des dels anys seixanta ençà, a causa de les moltes qüestions encara pendents en aquest sentit— tant des del punt de vista sociolingüístic com sociopolític o bé —menys— cap a

la reflexió literària o humanística. Així, doncs, s'ha produït, a grans trets i malgrat la conflictivitat del terme, el que podem anomenar com un cert *relleu generacional* —després dels grans i magnífics exemples que representaren, i representen i representaran, Fuster, Sanchis Guarner, Ventura, Iborra, etc.— amb l'edició d'alguns llibres de gran calat (alguns editats, però, per editorials petites i fora dels grans títols grandiloqüents d'un màrqueting exagerat), com són l'excel·lent assaig sociopolític *Un país possible (identitat valenciana i modernització)*, Editorial l'Eixam) del periodista d'*El País* Adolf Beltran, o l'assaig humanístic i filosòfic com *La matèria dels somnis* (Editorial Saó) de Ramon Lapiedra, al costat d'obres que han assolit més difusió, tant dins del camp de la sociolingüística, com *Control lingüístic o caos* (Editorial Bromera) de Vicent Pitarch, *El País Valencià a l'eix mediterrani* (Editorial l'Eixam) de Rafael Ll. Ninyoles, així com d'altres obres d'assaig sociopolític i nacional com *Llengua i política, cultura i nació. Un epistolari valencià durant el franquisme* (Edicions 3i4) a cura d'A. Cucó i Santi Cortés i d'altres que han creat unes sempre esquerpes polèmiques, com *Sobre la nació dels valencians* (Edicions 3i4) de Joan Francesc Mira o *Tots els colors del roig* (també a 3i4) de Josep Vicent Marqués. En el marc de l'assaig socioliterari destacarem obres tan disperses però ben suggerents com *Poesia, alquímia i follia. Aproximació a l'obra de Josep Palau i Fabre* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) d'Enric Balaguer, *Sobre la poesia valenciana contemporània* (Edicions 3i4) de Dominic Keown, *Història de la literatura valenciana* (Edicions Alfons el Magnànim) de Josep Lluís Sirera, *La poesia catalana de postguerra al País Valencià* (Edicions 3i4) de Josep Ballester, *Talaia de Migjorn* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat) de Lluís Alpera, els excel·lents *La temptació de la memòria* (Editorial 3i4) de Pau Viciano i el de Josep Piera amb *El paradís de les paraules* (Edicions 62), així com la col·lecció d'articles ben contundents i suggerents *Sermonari laic* (Editorial Germania) d'Enric Sòria i *Confluències. Una mirada sobre la literatura valenciana actual* (Edicions Alfons el Magnànim) de Josep Iborra; i l'assaig com a gènere híbrid i obert a la confessió personal com *L'optimista* (Editorial Thassàlia) de Lluís Mesguer, la prosa plena de suggerències, reflexions personals, viatges i història com *Seducions de Marràqueix* (Edicions 62) i tota la sè-

rie de converses (amb Joan Fuster, Vicent Ventura, Enric Valor...) dins del *Tàndem de la memòria* (Editorial Tàndem). Una menció a part, però ben lloable i significativa també, ha estat la contínua edició de la *Miscel·lània Germà Colon* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat o, en aquesta línia plena de rigor científic i amistança personal, el llibre *Homenatge universitari a Josep Iborra*, a cura de V. Alonso, A. Ferrando o M. Pérez Saldanya i la Universitat de València. A més —a més, i és sempre lloable— cal afegir els llibres sobre la poesia valenciana contemporània de Ferran Carbó i Vicent Simbor (editats per l'Abadia de Montserrat i l'IIFV) i els dedicats a l'anàlisi, prou exuberant per sort, de l'obra fusteriana, la qual ha donat títols ben importants com, per exemple, *Joan Fuster, el contemporani capital* (Editorial Germania) de Francesc Pérez Moragon, *Indagacions i astúcies* (Edicions 62) a cura de Josep Ballester, *Contra el nacionalisme espanyol* (Edicions 62) a càrrec de Jaume Pérez Montaner, *L'estratègia del centaure* (Edicions del Bullent) de Vicent Salvador o la reedició d'alguns títols fusterians emblemàtics i sempre necessaris de Fuster per part de l'Editorial Bromera. Quant a la publicació de revistes de força prestigi i solvència cal ressaltar-ne, per exemple, tres, com *Saó*, *El Temps* i *L'Illa*, així com la recent aparició de les revistes *Diàfora* (a Almussafes) i *El Tendur* (a Ontinyent). Cal remarcar, però, la desaparició de l'excel·lent *Daina*, *L'Espill* o de *Caràcters* —la qual es vol reflotar— o la intermitència de *Passadís* (a Benicarló) o *L'Aljama* (a Puçol) o *L'aiguadolç* (a Pedreguer). Totes elles, tanmateix, doten el País Valencià d'un entramat discontinu i contínuament interferit quant a la presència de la lletra escrita en català d'un canemàs força peculiar, bastit, ben sovint, amb un tira i afluixa ben penós amb el poder polític o amb els mecanismes de difusió i dignificació de la nostra literatura, si bé s'ha produït la quasi total desaparició de tertúlies literàries, al temps que s'ha ampliat el seguit d'activitats i cicles de conferències a les tres universitats o a diversos instituts sobre l'escriptor i la literatura. En aquest sentit, cal ressaltar tres exemples ben fefaents de com se segueixen mantenint certs ressorts i punts d'encontre entre els escriptors/es i la societat: un és la magnífica i constant tasca realitzada per l'Ajuntament de Silla per tal de celebrar, des de fa vuit anys i sota la coordinació de l'escriptor Ramon Guillem, la

Setmana de les Lletres Valencianes al mes literari per excel·lència al País Valencià, l'octubre, la qual ha portat més de setanta escriptors i escriptores a les seues sempre escoltades tribunes i que va vinculada, en aquesta edició del 97, al voltant de la figura de Joan Fuster; l'altre és la continuada convocatòria (des del 90 ençà) del ja prestigiós *Premi dels Escriptors Valencians*, amb un homenatge a Joan Fuster i a l'escriptor i home d'acció Gonçal Castelló; i, per últim, el celebrat, del 95 ençà al mes de maig, a les aules de l'Escola Universitària de Magisteri Ausiàs March de València de les *III Jornades sobre la creació literària*, les quals van portar al Cap i Casal escriptors de la talla de Quim Monzó, Isabel-Clara Simó, Bernardo Atxaga, Jaume Cabré, Jaume Fuster o J. M. Álvarez Cáccamo.

No obstant això, cal seguir obrint, abans de passar a un altre gènere, la caixa de Pandora i fer esment d'una altra paradoxa: Unió Valenciana i els seus «representants» lingüísticoculturals com Xavier Casp, l'Acadèmia de Cultura Valenciana i els seus acòlits han copat —directament— alguns premis poètics a València capital com els Jocs Florals, la Flor Natural del qual la guanyà Xavier Casp; els prestigiosos premis Ciutat de València (*sic*), amb Casp —i polítics d'UV i del PP de pes als jurats—, els guanyaren Carles Recio (en novel·la, escrita amb les Normes de Castelló antigues) i en poesia Ximo Lanuza (director de l'IVAJ, que edita la revista *Jove*, de difusió multitudinària, en *blaver* i un dels «gramàtics» de la talment anomenada «llengua valenciana»), editats per Del Cénia al Segura, editorial, com saben, de velleïtats secessionistes; o el cas del també prestigiós Premi Diputació de València, on foren expulsats —literalment— del jurat persones considerades catalanistes com, per exemple, l'editor i escriptor Josep Gregori, el poeta Ramon Ramon i l'editora i escriptora Rosa Serrano. I més: a Alacant l'IVAJ convoca, com s'havia fet des de feia deu anys —i editat per Edicions de la Guerra— el també prestigiós premi Miguel Hernández per a joves, premi que guanyà, en també «*lengua valenciana*», un poeta jove desconegut afiliat a UV, en *blaver*. La qüestió no deixa de tindre unes perspectives un pèl preocupants, ja que tres premis de reconegut prestigi fins aqueix moment s'han vist copats per aquest grup que es retroalimenta de la confusió i intenta adquirir prestigi social i diners a costa de la dignitat, la història i la

identitat comuna del català. Algú i des d'algun lloc hi hauria de posar veritable, rigorós i necessari remei. Tanmateix, els premis de prestigi (*Ausiàs March* i *Joanot Martorell* de Gandia, *V. A. Estellés* de Burjassot o el *V. Andrés Estellés*, *J. Fuster* o *Andròmina* dels Octubre, *l'Enric Valor* d'Alacant, *Senyoriu de Beniarjó*, el *Ciutat d'Elx*, els *Ciutat d'Alzira*, etc.) són editats per editorials ben prestigioses com Bromera, Edicions 62, 3i4, Columna, Empúries, El Bullent... o alguns ajuntaments, com, per exemple, els de Castelló, Vila-real, Benicarló, Mislata o Almussafes publiquen obres literàries de qualitat, però amb el greuge de ser poc o mal distribuïdes pels camins normals o d'abastar àmbits més locals.

3. LA POESIA: DES DE L'ECLECTICISME CAP A LA FI DE SEGLE

Parlar de bona literatura és continuar parlant de prou bons llibres publicats pels nostres escriptors recentment. Veiem el cas, sempre exuberant, de la poesia, llençada amb pas ferm, des de l'eclecticisme més higiènic, cap a l'encontre de la fi de segle i de mil·lenni, gènere on també s'ha produït un efecte, per una banda, de *relleu* en les positures, els temes i el punt de vista poètic al llarg dels darrers vint anys i, per l'altra, de *boomerang*, pel fet del continu retorn per la permanent edició dels poetes provinents dels anys seixanta i setanta, com és el cas, excel·lent i magmari, de l'edició, a cura del poeta i professor Jaume Pérez Montaner i edicions 3i4, del *Mural del País Valencià* de Vicent Andrés Estellés, càntic exultant i ple de joia, amor i llibertat adreçat a la nostra terra per part del poeta més prolífic des d'Ausiàs March. Malgrat que algun crític des d'alguna tribuna autoritzada haja parlat del predomini de la *grisor* en el panorama de la poesia catalana actual, hem d'expressar, ara i ací, que aquesta etiqueta —la mediocritat de la nostra poesia comparada amb d'altres— hom la ve sentint des de fa molts anys, la qual cosa ens porta al record aquells mots de Hölderlin quan, al segle XIX, parlava de «Per a què els poetes en temps de penúria?». Precisament per a això: per a enderrocar aquesta penúria. I per això cal seguir destacant, sobretot, la gran qualitat i la força lírica assolides pels títols apareguts, per exem-

ple, en els darrers dos anys al País Valencià, com poden ser —a més de l'abans esmentat *Mural* d'Estellés— els bons poemaris —per la profunditat de reflexió, el treball estilístic i la tria temàtica— com són *Camí de tornada* (Editorial Bromera) d'Isidre Martínez Marzo, *L'oblit* (Edicions 62) de Jaume Pérez Montaner, *La mar* (Edicions 3i4) de Josep Ballester, *Amb cendres i diamants* (Edicions 62) de Lluís Alpera i *Escandinàvia* (Editorial Bromera) d'Emili Rodríguez Bernabeu, així com alguns d'altres que mereixen també un especial i digníssim ressò, com, per exemple, *Les elegies de la pedra trencadissa* (Edicions Bromera) de Maria Beneyto, *Curriculum vitae* (Edicions Jardins de Samarcanda) de Teresa Pascual, *L'home no confia en la ciutat* (Editorial Bromera) de Vicent Berenguer, *Sarajevo* (Editorial Columna) d'Antoni Gómez, *Papallones de dilluns* (Editorial Moll) de Marisol González Felip, *Varium et mutabile* (Editorial Germania) de Víctor Mansanet, *Un dia* (Editorial Bromera) de Ricard Huerta i *Cançons de redempció* (Editorial Germania) de Sergi Torró. Dins del procés de continuïtat que ja es va garantint ben reeixidament amb obres de poetes amb edats entre 20 i 28 anys cal assenyalar tres bons llibres com *Crònica de l'ocupant* (edicions 3i4) de Josep Porcar Museros, *Desig o llibre dels abismes* (Editorial Columna) de Vicent Nàcher i *Llibre de família* (Editorial 3i4) de Miquel Martínez, a més de l'antologia *Poesia noranta* (Oikos-Tau). Sortosament —i amb força empenta— s'ha de fer esment en les reedicions dels textos poètics dels nostres clàssics Jordi de Sant Jordi i Ausiàs March per part —abans de ser disolta la IVEI— de la Biblioteca d'Autors Valencians, en un any ben paradigmàtic —i força oblidat per part de les institucions valencianes— com és el de la celebració dels centenaris d'Ausiàs March i Roís de Corella o els setanta-cinc anys del naixement de Joan Fuster. Amb tot, cal dir que són ben pocs els editors que no editen poesia si no és com a resultat de l'aconseguitment d'un premi literari. N'hi ha molts, és cert, però sols Bromera (qui edita els premis de Burjassot i el de Gandia), Denes (aglutinadora de la Guerra, i amb dos o tres títols), 3i4 (amb sols tres llibres a l'any, per via dels premis), Amós Belinchón (qui edita, per exemple, el premi Manuel Rodríguez d'Alcoi), l'editorial Ardeas de Sagunt, l'ampla col·lecció de plaquets de la Forest d'Arana i la col·lecció de la IVEI —ara ja

en unes altres mans i amb un futur incert— *s'arrisquen* en la publicació de llibres de qualitat *fora*, malauradament, dels àmbits de les convocatòries anuals d'institucions, ajuntaments o editorials. D'altres editors *sols* editen tres —tres!— llibres de poesia a l'any, fruit de convenis amb ajuntaments o de pròpia configuració. En l'apartat de traduccions poètiques cal destacar l'enorme esforç realitzat durant aquests tres anys per algunes col·leccions, com les de la IVEI, la de La Guerra, la de La Forest d'Arana i la de l'Editorial Bromera, gràcies a les quals s'han traduït textos ben importants de poetes de distintes llengües, com poden ser els casos de C. Cariotakis, el Nobel Derek Walkott, X. Tang, D. Maraini, I. Bonnefoy i P. Eluard (a l'IVEI), M. Enzenberger i S. Hopkins (a La Guerra) i S. Quasimodo, B. Atxaga, G. Bassani i A. Cáccamo (a Bromera), textos que, ben segur, han ajudat a obrir portes al món i a ampliar els coneixements, experiències i propostes poètiques força emblemàtiques, heterogènies i profundes. Certament, el que escriuen els nostres autors no ha d'estar mai dis-fressat per les línies editorials foranes revestides de grans titulars i —ben sovint— amb obres de poca o, almenys, la mateixa qualitat que les nostres. Una cosa és el rebuig del provincianisme i l'altra l'oblit d'allò de bo que es fa a casa. En aquest sentit, com hem dit, les línies mestres dels traductors han estat molt encertades, omplint buits i mancances de grans autors que eren introbables en català i oferint uns llibres que es poden trobar entre els millors de la literatura contemporània. Tant de bo aquestes línies continuen amb fermesa, rigor, obertura i qualitat.

4. LA NOVEL·LA: RETRATS D'HOME I DONA AMB HISTÒRIA AL FONS

Quant a la novel·la, podem dir que ens trobem, malgrat la *grisor* expressada també per algun crític literari recentment, en un dels millors moments, penso, dels darrers anys. L'any 1977 —fa vint anys justament ara— el sempre necessari Joan Fuster ens parlava que la novel·la en català al País Valencià no esdevindria normal fins que aquesta no tractara de tots els temes. Ara fa vint anys i aquelles guies mestres aportades per Fuster han esdevingut claus, estimulants i em-

prendores, així com s'han acomplert en un altíssim percentatge, així com la denúncia, encara vigent —ai las, la vella qüestió— també, de l'escassa presència regular del llibre a Canal-9 —sí, però a altes hores de la nit i un dia a la setmana— i a algun diari, amb caràcter setmanal, com el recentment creat suplement *Quadern* (de 4 pàgines) d'*El País*, del suplement bilingüe *Posdata* del diari *Levante* o les pàgines de cultura d'*El Periòdic/El Punt* (de caràcter mensual, de moment), a més del *Cultura* de l'*Avui*, el de *La Vanguardia* o el més recent d'*El Periòdic*, per exemple, a més de les revistes *El Temps*, *Passadís*, *Dise*, *Diàfora*, *L'Aiguadolç*, *L'Illa* o el recent díptic informatiu *Notícia dels Escriptors Valencians* editat i difós per l'AELC. Així, aquest caràcter de *certa normalitat* en els darrers dos anys —si bé el procés ja ens arriba des dels principis dels anys 90, amb les obres, posem per cas, de Lozano, Franco, Torrent o Cremades— ens ha estat corroborat per l'excel·lent *Borja Papa* (Editorial 314, premi Crexells 1996, i Ediciones Península, en castellà, premi Nacional de la Crítica 1997) de Joan Francesc Mira —un escriptor ineludible i un punt de referència necessari quan es parla de la literatura catalana al País Valencià des del moment de la seua represa, als anys setanta, fins ara— cal sumar-li diversos —i molt bons— narradors. La nòmina, ben heterogènia, ampla i productiva, ha ultrapassat de bon tros el nivell exigít per a una societat *escindida* i *anormal* lingüísticament com la nostra i, en certa forma i salvant les poques —o moltes— distàncies que calguen, pot ser considerada —i això sense anomenar les magnífiques novel·les dels darrers dos anys de la resta d'escriptors en català— com a equiparable de totes totes amb qualsevol novellística en llengua minoritària —i fins i tot majoritària— d'Europa. A més, cal remarcar també que s'ha produït no un relleu generacional sinó un, podríem dir, (inter)canvi, ja que al costat —o davant, qui sap— de noms ja consagrats se n'han activat molts d'altres que ja atorguen un bon nivell de continuïtat per al segle XXI. Així, doncs, entre la gran qualitat de les darreres novel·les, la recerca de nous vials temàtics i el sentit de continuïtat cal esperar que la fi de segle i el nou mil·lenni que prompte s'iniciarà ens portaran —encara— uns altres fruits novellístics de primer ordre, ja que *nous* novellistes (com són els casos, per exemple, de V. Usó, F. J. Bodí, V. Ortega o D. Balaguer) ens han oferit *unes operes*

primes —quant a una ampla difusió, volem dir— molt ben treballades i ambientades i amb un ús de la llengua acurat i treballat. De moment, però, els autors —i les seues obres— més destacats en aquests dos anys en català al País Valencià són —fent una tria, com qualsevol tria, ben personal i sempre oberta— els següents: Isabel-Clara Simó (*La innocent i Dones*), Ferran Torrent (*Gràcies per la pròpina i La mirada del tafur*, Editorial Bromera), Enric Valor (*Un fonamentalista del Vinalopó i altres contarelles*, a Tàndem), Josep Palomero (*El tatuatge dels apàtrides*, a Bromera), Ramon Guillem (*Ahir van ploure granotes*, a Bromera), Vicent J. Escartí (*Espècies perdudes*, a 3i4), Francesc J. Bodí (*Guerres Perdudes*, a Bromera), Joan Pla (*Tots els amors d'Eva*, a Bromera), Xulio R. Trigo (*L'extensió del temps*, a Bromera), Josep Franco (*L'enviat*, a Bromera), Alfons Cervera (*Els paradisos artificials*, a 3i4), Vicent Usó (*La mirada de Nicodemus*, a 3i4), Josep Iborra (reedició de *Paràboles i prou*), Vicent Ortega (*El crim*), Isa Tròlec (pòstuma *Ploure a la mar*) i Joaquim G. Caturla (*Els colors de la solitud*), totes quatre aparegudes a Edicions Bromera. Una producció, com es veu, en què hi ha de tot i, estilísticament i temàticament, molt bo, proclamant als quatre vents que la nostra novella en català gaudeix de molt bona salut i defuig, ben sovint, els tòpics de grisors i provincianisme en què algú —mitjans de comunicació, tribunes literàries, crítica...— ha volgut emmarcar-la. I la tendència ens assenyala —i espero no ser ni massa ingenu ni massa optimista— un pont de plata cap als nous i durs temps que —esperem que no, com dèiem al principi— s'aproximen.

5. EL DARD I LA BALLESTA EN INCERTA —I CONSTANT— TENSÍO

Una tensió, certament, que se'ns produeix a tres —o més— bandes: la relació tibant entre la cultura i l'aparell polític; la vinculació entre les editorials i els escriptors i la relació entre la literatura i els lectors. Totes tres a mena de pregunta/resposta semblant als cas del peix que es mossega la cua. Ray Bradbury, a *Fahrenheit 451*, ja ens féu menció de la dialèctica entre la felicitat i la lectura, paradoxa amb què es vol ratificar el present i vaticinar el futur a partir de la història d'un

país (Valencià) i d'un estrany i horrorós futur en què llegir (en català) està terminantment prohibit, en què tot llibre ha de ser eliminat perquè llegir obliga a pensar i també està prohibit pensar. Una lluita que, lluny de semblar inofensiva o cruel, reflecteix molt bé el grau de desídia cultural que patim o el marge de preocupació que, conscientment i amarga, se'ns arrengherà entre les genives i les fulles en blanc. La societat valenciana —per concreció— i els seus mandataris han de ser conscients del grau de compromís i de lleialtat amb la seua llengua i literatura històriques, i els escriptors, editors, llibreters, bibliotecaris i lectors hem de ser conscients i perseverants en l'obra ben feta i en la perseverança cap a la lletra escrita. Hem vist com els escriptors saben fer —i molt bé— la seua feina. Com els editors, també. Tanmateix, tot el nostre món al voltant del llibre podríem dir que funciona i se'n surt amb uns nivells més que acceptables, a pesar d'entrebancs polítics, de benes als ulls i crostes al cervell o interessos personals de certs personatges posats a fer de lingüistes. Llibres i autors que mantenen ferma —i en molt bona forma, s'ha de dir— la literatura catalana a casa nostra, si més no amb el coratge i l'empenta —i ací els adjectius tampoc no són superflus— que dona el fet de creure que, algun dia, el fosc i espanyolitzador panorama polític, cultural i sociolingüístic canviarà de rumb o se li avindrà un poc —no és demanar massa— de seny cap a la ciència, la dignitat o la història. Dependrà de l'esforç, la constància, l'actitud, els pressupostos... i, sobretot —sobretot—, de l'obra ben feta.

MANEL GARCIA GRAU

(AELC-PAÍS VALENCIÀ i Universitat Jaume I de Castelló)

